

Het is niet gemakkelijk aan te geven wanneer we twee woorden aan elkaar moeten schrijven. In principe gebeurt dat als ze een nieuwe eenheid vormen.

We schrijven aan elkaar:

- met een werkwoord gevormde samenstellingen die eindigen op -ing: *ingebruikneming, tenaamstelling, ondercuratelestelling* (maar: *in gebruik nemen, te naam stellen, onder curatele stellen*).
- samenstellingen met *er, hier, daar, waar* en een of meer voorzetsels: *erin, hiernaast, daaraan, waarover, eronderdoor, daartegenover, waartussenin*. (Let op de juiste schrijfwijze van: *ervan uitgaan, ervan afzien* enz. Hij ging *ervan uit dat ... Ze zag ervan af ...*)
- samenstellingen met *bruto* en *netto*: *brutosalaris, nettogewicht*. Als het tweede deel van de samenstelling met een klinker begint, komt er een koppelteken: *bruto-ontvangst, netto-opbrengst*.
- samenstellingen met *maximum* en *minimum*: *maximumsnelheid, minimumloon*.
- samenstellingen met *linker* en *rechter*: *linkerbladzijde, rechervoet*.
- namen van kleuren: *lichtblauw, donkerrood, grasgroen, vaalblauw, groengeel, grijsblauw*. Maar: *zwart-wit* (zwart-witte vlakken) en *licht-azuurblauw*.
- namen van straten, grachten, pleinen enz.: *Thorbeckeplein, Leidsestraat*. Maar: *Jan Steenlaan, Paulus Potterstraat*.
- samenstellingen met -*maal*: *eenmaal, tweemaal, tienmaal*. Dit geldt voor de getallen tot en met twintig en alle tientallen, honderdtallen en duizendtallen. Maar: *zesenzeventig maal*.
- woorden als *achterop, bovenaan, onderin*: *Spring maar achterop*. Hij eindigde *helemaal bovenaan*. Het boek ligt *onderin*. Maar: Hij zat *achter op de fiets*. Het staat *onder aan de pagina*.
- getallen van een tot honderd: *zevenenveertig, tweeëndertig*.
- getallen van een tot honderd, gevolgd door honderd: *zestienhonderd*.
- getallen van een tot honderd, gevolgd door duizend: *vierentwintig-duizend*.

Andere combinaties van getallen schrijven we los: *zeshonderd twaalf* (612), *zesduizend honderd zesentwintig* (6126), *tweehonderd vijf duizend* (205.000), *achtenvijftig miljoen* (58.000.000).

(Breukgetallen schrijven we bij voorkeur los: *twee derde, zes tiende*. Wel: *een tweederde meerderheid*.)

Over de tot nu toe genoemde regels bestaan weinig misverstanden. Maar er zijn ook nogal wat gevallen die lastiger zijn of waarover de meningen verdeeld zijn. We noemen ze hieronder.

- Uitdrukkingen schrijven we niet aan elkaar: *van streek zijn, voor de wind gaan*. De grens tussen uitdrukking (los geschreven) en samenstelling (aan elkaar) is niet altijd duidelijk aan te geven: *aaneenschrijven/aan elkaar schrijven; op prijs stellen/prijsgeven; acht slaan op/gadeslaan*.
- Samenstellingen met -*zelfde* schrijven we als één woord, behalve *deze zelfde: dezelfde, hetzelfde, datzelfde, ditzelfde, diezelfde, eenzelfde, deze zelfde*.

- Enkele woorden die dikwijls ten onrechte aan elkaar worden geschreven: *in plaats, onder meer, per se, te veel* (maar: *een teveel aan ...*), *van tevoren, zonder meer*.
(Enkele woorden die nogal eens ten onrechte los worden geschreven: *incognito, intact, bijvoorbeeld*.)
- *Aankunnen/aan kunnen, uitlaten/uit laten*. *Zou hij die drukte wel aankunnen?* (opgewassen zijn tegen) *Zou je die jurk nog aan kunnen?* (kunnen aan-doen) *Je moet de hond nog uitlaten./Je kunt je jas beter uit laten. Zijn schuld zal wel hoog oplopen./Je moet niet zonder te kijken de weg op lopen.* Het werkwoord wordt nogal eens in beide gevallen als één woord geschreven, maar dat is niet juist omdat er nu eenmaal betekenisverschil is tussen de twee vormen.
- Woorden als *correspondentieadres, economieonderwijs, politieagent* enz. schrijven we aan elkaar. Maar: *vakantie-uitkering, confectie-industrie* enz., omdat er twee klinkers zouden worden samengevoegd die samen het teken voor één klank vormen: *eu, ei* enz. (Zie par. 8.10, Koppelteken.)
- Verwarrend zijn de woorden die aan elkaar én los voorkomen, met verschil in betekenis. We noemen de belangrijkste.
allang/al lang. *Ik weet allang wat je ervan vindt.* De betekenis is ongeveer: *heus wel, best*. Maar twee woorden in: *Sta je hier al lang?*
allesbehalve/alles behalve. *Hij is allesbehalve aardig* (helemaal niet). *Je krijgt alles behalve die pen.*
evengoed/even goed. *Hij heeft evengoed schuld als jij* (evenzeer). *Hij had de opdracht even goed uitgevoerd* (net zo goed).
hoelang/hoe lang. *Tot hoelang blijven jullie daar? Hoe lang is dat touw?*
hoever/hoe ver. *Vertel eens hoever je bent*. Maar twee woorden in: *Weet je hoe ver we hebben gelopen?*
ingeval/in geval. *Ingeval de winkel gesloten is, kunt u ...* Als u *ingeval* kunt vervangen door *als/indien/wanneer* is *ingeval* één woord. Maar: *in geval van brand ...*
tegoed/te goed. *Tegoed* betekent positief saldo: *Mijn tegoed bij de bank*. *Te goed* betekent nog te vorderen: *Ik heb nog een tientje van hem te goed*.
tekort/te kort. *Tekort* is negatief saldo: *Mijn tekort bij de bank*. *Te kort* is te weinig: *Ik kom vijf gulden te kort*.
teneinde/ten einde. *Teneinde* betekent om: *Hij deed dit teneinde te voorkomen dat ...* *Ten einde* betekent afgelopen: *Het feest is ten einde*.
tenminste/ten minste. *Tenminste* betekent althans: *Hij is tenminste gezond*. *Ten minste* is op z'n minst: *Hij krijgt er ten minste tien*.
tenslotte/ten slotte. *Tenslotte* betekent eigenlijk, goed beschouwd: *Hij is tenslotte ziek*. *Ten slotte* is tot slot: *Ten slotte deel ik u mee ...*
teveel/te veel. *Teveel* betekent overschot: *Er is een teveel aan huizen*. *Te veel* is meer dan nodig, goed is: *Je hebt te veel fouten gemaakt*.
zomin/zo min. *Hij zomin als ik*. *Zo min* mogelijk.
- Lastig zijn de samenstellingen met Engelse/Amerikaanse woorden: *database-beheer, multi-user-besturingsprogramma, online-verbinding, mens/machine-interface*. Schrijf combinaties van een vreemd woord en een Nederlands woord liever niet aan elkaar, maar met een koppelte-

ken. Een spatie in plaats van een koppelteken is onnederlands. Veelvoorkomende samenstellingen schrijven we aan elkaar: *computerprogramma, managerziekte, marketingman, huiscomputer*. Ook Engelstalige samenstellingen schrijven we meestal als één woord: *knowhow, parttimer, freelance, marketingman, coffeeshop, salesmanager*. Onder invloed van het Engels/Amerikaans schrijft men samenstellingen nogal eens als twee woorden: *olie productie, belasting aangifte*. Dat is onjuist. Bij twijfel over aan elkaar schrijven of niet: liever aan elkaar dan los.

- Samenstellingen die uit drie delen bestaan, worden meestal als één woord geschreven: *eerstehulpverlening, hogesnelheidstrein, heteluchtmotor, langetermijnbeleid* en *langeafstandsvlucht*. Als er klinkers achter elkaar staan die samen één klank vormen, komt er een koppelteken: *rode-inktpot*. Er is ook een koppelteken nodig als het tweede element een hoofdletter heeft: *Rode-Kruispost*.
- Bepaalde samengestelde werkwoorden kunt u beter niet scheiden: *Hij heeft beloofd mij dat mee te zullen delen* (te zullen meedelen). *Wij laten u nog wel weten wanneer de prijsuitreiking plaats zal vinden* (zal plaatsvinden). Ook bijvoorbeeld: *gade kunnen slaan* (kunnen gadeslaan), *bezig heb gehouden* (heb beziggehouden), *aan te kunnen passen* (te kunnen aanpassen). Schrijf ze liever aan elkaar.
- Kijk uit met werkwoorden die zowel scheidbaar als onscheidbaar voorkomen. De betekenis hangt samen met de klemtoon. Bijvoorbeeld: *óverleggen/overléggen*. (Het accentteken wordt in het algemeen niet geplaatst.) *Haar werd gevraagd haar diploma over te leggen*. *Wij hadden helemaal vergeten dat met u te overleggen*.
- Namen van bedrijven, organisaties en instellingen worden soms los geschreven: *Koninklijke Luchtvaart Maatschappij*. Het moet eigenlijk zijn: *Koninklijke Luchtvaartmaatschappij*, maar we houden de officiële naam aan.

dienst); -suur (*censuur, tonsuur*); -te (*diepte, hoogte*); -teit (*majesteit, subtiliteit*); -theek (*bibliotheek, apotheek*); -tis (*bronchitis*); -ture (*vacature*); -tuur (*natuur, cultuur*); -ude (*amplitude, prelude*); -xis (*syntaxis*).

De abstracte woorden en verzamelnamen met deze uitgangen worden dus aangeduid met *zij/ze* – *haar*: *De wetenschap en haar beoefenaars. De regering is zich bewust van haar taak.* Over een vacature: *ze bestaat nog steeds.*

‘Vrouwelijk’ én ‘mannelijk’ zijn:

- persoonsnamen die voor mannen en vrouwen gebruikt kunnen worden: *baby, arts, deugniet*;
- zelfstandig gebruikte bijvoeglijke naamwoorden en voltooid deelwoorden: *zieke, blinde, gewonde*;
- algemene aardrijkskundige namen en namen van hemellichamen: *stad, rivier, maan*;
- de meeste voorwerpsnamen die oorspronkelijk uitsluitend vrouwelijk waren: *bank, kast, pijp*.

Voor zaken gebruiken we bij voorkeur *ze*; voor personen *ze* of *zij*.

Omdat *zij* en *haar* voor niet-personen soms kunstmatig aandoen – en om het probleem *hij-of-zij* te omzeilen – wordt in plaats daarvan wel *die* of *deze* gebruikt. Over een motie: *Het is niet bekend wanneer ze (die/deze) wordt ingediend.* Soms is een andere formulering mogelijk: *Prestatiebeloning kan zeker haar nut hebben./Prestatiebeloning kan zeker nuttig zijn.*

‘Onzijdig’ zijn:

- verkleinwoorden: *beestje, huisje*;
- werkwoordstammen met de voorvoegsels *be-*, *ge-* en *ont-*: *bevel, gedoe, ontslag*;
- namen van landen en steden: *Engeland, Londen*.

Een ‘onzijdig’ woord krijgt als bezittelijk voornaamwoord *zijn*: *Het gezelschap en zijn leden.* Hier worden nogal eens fouten tegen gemaakt, vooral bij de aanduiding van plaatsen en landen, die in het algemeen onzijdig zijn: *Nederland en zijn inwoners.* Niet: *haar inwoners*, omdat het is: *het Nederland. Rotterdam en zijn havens. Brussel heeft zijn winkelcentrum gemoderniseerd.*

Bij onzijdige persoonsnamen hoeft u geen rekening te houden met het grammaticaal geslacht; het biologisch geslacht is bepalend: *Het meisje rijdt op haar nieuwe fiets. Een lid van het bestuur vroeg of hij/zij het woord mocht.*

16.1 Contaminatie

Contaminatie is de stijlfout waarbij twee woorden of uitdrukkingen met dezelfde of bijna dezelfde betekenis door elkaar worden gehaald, waardoor een nieuw woord of een nieuwe uitdrukking ontstaat. Bekende voorbeelden zijn *aanpresenteren* (*aanbieden* en *presenteren*), *aanrecommanderen* (*aanbevelen* en *recommanderen*), *opnoteren* (*opschrijven* en *noteren*), *verassureren* (*verzekeren* en *assureren*), *verruïneren* (*vernietigen/verwoesten* en *ruïneren*). Deze contaminaties zijn zo duidelijk herkenbaar dat ze in geschreven taal niet veel voorkomen. Maar er zijn ook heel wat contaminaties die moeilijker te herkennen zijn. In de volgende lijst hebben we de belangrijkste opgenomen.

afparaferen Aftekenen en *paraferen*.

akkoord zijn Het eens zijn en *akkoord gaan*.

als gewoonte Als gewoonlijk en uit gewoonte.

als ... zijnde Als *redacteur zijnde*. Als *redacteur* en *redacteur zijnde*.

bedenken U moet zich bedenken dat de tijden veranderd zijn.

Bedenken en *zich realiseren*.

begrijpen Zich iets kunnen begrijpen. Zich iets kunnen voorstellen en iets kunnen begrijpen.

behoren tot Hij behoort tot een van de beste zangers. Hij behoort tot de beste zangers en Hij is een van de beste zangers. Ook onjuist: Hij wordt gerekend tot een van ...

beklag Zijn *beklag indienen*. Zijn *beklag doen* en een *klacht indienen*.

belangstelling trekken *Belangstellenden trekken* en *belangstelling ondervinden* of *belangstelling wekken* en *aandacht trekken*.

beweging Uit *eigener beweging*. Uit *eigen beweging* en *eigener beweging*.

→ **bijsluiten** *Bijvoegen* en *includeren*. Tegen *bijsluiter* bestaat geen *bezwaaar*.

gehoor Ten *gehore komen*. Ten *gehore brengen* en *ter ore komen*.

geleden Voor *twee weken geleden*. Voor *twee weken* en *twee weken geleden*.

→ **gelijkstellen aan** *Gelijkstellen met* en *gelijk zijn aan*.

gemis *Bij gemis aan*. *Bij gemis van* en *bij gebrek aan*.

→ **gepaard** *Gepaard gaan aan*. *Gepaard gaan met* en *gekoppeld zijn aan*.

gevaar kunnen *Gevaar lopen* en *kwaad kunnen*.

gewoonlijk Hij *pleegt er gewoonlijk vroeg te zijn*. Hij *pleegt vroeg te zijn* of Hij *is er gewoonlijk vroeg*. (Kan ook als pleonasme worden opgevat.)
goedgevig *Goedgeefs* en *vrijgevig*.

→ **hoogte** *Op de hoogte met*. *Op de hoogte van* en *bekend met*.

interesse hebben in *Interesse hebben voor* en *geïnteresseerd zijn in*.

kloppen *Dat klopt als een bus*. *Dat klopt* en *dat sluit als een bus*.

kosten *Duur/goedkoop kosten*. *Duur/goedkoop zijn* en *veel/weinig kosten*. (Kan ook als gallicisme worden beschouwd.)

→ **kwijt** *Kwijt maken*. *Kwijt zijn* en *zoekmaken*. *Mijn boek is kwijt*. *Ik ben ... kwijt* en ... is *zoek*.

land *Aan den lande bewezen*. *Aan het land bewezen* en *den lande bewezen*.

lezen *Wij lezen uit uw brief van ...* *Wij lezen in uw brief ...* en *Wij begrijpen (maken op) uit uw brief ...*

luidop Luid en hardop.

→ **meebrengen** Dat brengt heel wat problemen met zich mee. Met zich brengen en meebrengen.

navolging Navolger en volging.

onmeedogenloos Onmeedogend en meedogenloos.

onontkomelijk Onontkoombaar en onvermijdelijk.

→ **ontlenen** Deze passage is ontleend uit het boek ... Ontlenen aan en overnemen uit.

ook Hetzelfde geldt ook voor jou. Hetzelfde geldt voor jou en Dat geldt ook voor jou.

oorzaak De oorzaak van de aanrijding is te wijten aan onvoorzichtigheid. De oorzaak is ... en De aanrijding is te wijten aan ...

oppassen Pas op die fietser. Pas op voor ... en Let op ...

→ **opstarten** Starten en op gang brengen. Geldt voor installaties en activiteiten.

→ **optimaal** Zo optimaal mogelijk. Zo goed mogelijk en optimaal.

overnieuw Over en opnieuw.

plegen Zie gewoonlijk.

pleidooi voeren Pleidooi houden en proces voeren.

plotsklaps Plotseling en eensklaps.

prijs Goedkope/dure prijs. Goedkope/dure artikelen en lage/hoge prijs.

schade betalen Schade vergoeden en schadevergoeding betalen.

schuld Hij is schuld aan dat ongeluk. Hij heeft schuld aan ... en Hij is schuldig aan ... Dat ongeluk is aan zijn schuld te wijten is een contaminatie van ... is zijn schuld en ... is aan hem te wijten.

somstijds Soms en (het verouderde) somtijds.

stopleggen Stoppen en stilleggen.

terug Voor een jaar terug. Voor een jaar en een jaar terug.

uitprofteren Uitbuiten en profiteren van.

→ **vergissing** Per vergissing. Bij vergissing en per abuis/ongeluk.

verliezen Iets verloren zijn. Verloren hebben en kwijt zijn.

verschil Dat maakt geen verschil uit. Dat maakt geen verschil en Dat maakt niets uit.

verveelvuldigen Vermenigvuldigen en verveelvoudigen.

volgens mijn mening Volgens mij en naar mijn mening.

wegen Licht/zwaar wegen. Licht/zwaar zijn en weinig/veel wegen.

zoiets dergelijks Zoiets en iets dergelijks.

16.2

Pleonasme

Pleonasme is de stijlfout waarbij nogmaals wordt gezegd wat al in een of meer andere woorden ligt opgesloten. Enkele voorbeelden: rood bloed, witte sneeuw, ronde cirkel, groen gras. Bloed is altijd rood, sneeuw altijd wit, een cirkel rond en gras groen. Daarom is het bijvoeglijk naamwoord overbodig, en bijna altijd onjuist.

Pleonasmen zijn ook: aanwezige bezoekers, ingesteld onderzoek, bestaande problemen, genomen maatregelen, geleden verliezen/schade, gestelde

vragen, *gedane/gemaakte keuze* enz. De bijvoeglijke naamwoorden zijn hier meestal overbodig.

Er zijn ook samenstellingen die een pleonasme bevatten, zoals *voetpedaal, guerrillaoorlog* en *slotconclusie*.

Pleonasmen worden ook wel bewust gebruikt, namelijk als stijl-middel, om een bepaalde eigenschap te beklemtonen of om een tegenstelling te laten uitkomen. Op die manier gebruikt, zijn bijvoorbeeld *witte sneeuw, groen gras, oude grijsaard* correct.

Er zijn nogal wat pleonasmen die misschien niet zo gemakkelijk te herkennen zijn. We hebben de belangrijkste in de volgende lijst opgenomen. Er is alleen een toelichting gegeven als dat gewenst was.

aanbetaling *Eerste aanbetaling. Aanbetaling of eerste betaling.*

aanwinst *Nieuwe aanwinst. Nieuwe moet vervallen. Hoewel aanwinsten ook tweedehands spullen kunnen zijn, denken we bij aanwinst aan nieuw. Wel mogelijk: nieuwste aanwinst (laatste aanwinst).*

→ **alvorens/voordat ... eerst** *Alvorens te beslissen/Voordat ik beslis, wil ik eerst advies inwinnen. We moeten eerst schrappen. (Hetzelfde geldt natuurlijk voor eerst ... alvorens/voordat.)*

ander alternatief *Een ander alternatief is dat u volgende week komt. Een andere mogelijkheid of een alternatief.*

ballast *Overbodige ballast. Ballast is altijd overbodig (behalve in de ballon- en de scheepvaart).*

→ **behalve ... ook** *Behalve boeken verkopen we ook tijdschriften. Behalve boeken verkopen we tijdschriften of We verkopen boeken en (ook) tijdschriften.*

beperken *We beperken ons slechts/alleen/uitsluitend tot ... Slechts/alleen/uitsluitend moet vervallen.*

bespreken *Mondeling bespreken. Mondeling moet vervallen.*

dodelijk verongelukken *Verongelukken is altijd dodelijk.*

eerst ... alvorens *Zie alvorens.*

evaluatie achteraf *Een evaluatie (beoordeling, waardeschatting) vindt altijd achteraf plaats.*

exporteren *Exporteren naar het buitenland. Exporteren is altijd naar het buitenland. (Voor uitvoeren geldt hetzelfde.)*

genoodzaakt *Wij zijn genoodzaakt u een hogere prijs te moeten berekenen. Wij moeten u een hogere prijs berekenen of Wij zijn genoodzaakt u een hogere prijs te berekenen.*

gewoonlijk *Hij pleegt gewoonlijk te laat te komen. Plegen betekent: gewoon/gewend zijn. Kan ook als contaminatie worden beschouwd: Hij pleegt te laat te komen/Hij komt gewoonlijk te laat.*

handhaven *Deze maatregel blijft voorlopig gehandhaafd. Wordt voorlopig gehandhaafd of blijft voorlopig van kracht.*

her- *Werkwoorden die met her- beginnen (herhalen, herstellen, heropenen, hervatten enz.) kunt u niet combineren met weer. Dus niet: weer herhalen, weer herstellen, tenzij het de tweede, derde keer is. Hetzelfde geldt voor nog eens herhalen.*

importeren *Importeren uit het buitenland.* Importeren is altijd uit het buitenland. (Voor invoeren geldt hetzelfde.)

insluiten *Hierbij insluiten. Hierbij sluit ik een cheque in. Hierbij stuur ik ... of Ik sluit ... in.*

invoeren *Zie importeren.*

kunnen *Wij hopen dat u in staat bent volgende week te kunnen komen. In staat zijn of kunnen. Het is helaas niet mogelijk dan aanwezig te kunnen zijn. Mogelijk zijn of kunnen.*

limiet *Uiterste limiet. Uiterste moet vervallen. Goed is bijvoorbeeld: uiterste prijs, uiterste bod; limiet.*

misschien *Misschien bestaat de mogelijkheid dat we naar Londen gaan. Misschien (mogelijk) gaan we ... of De mogelijkheid bestaat (het is mogelijk) dat we ... gaan.*

mogen *Het recht hebben iets te mogen doen. Toestemming hebben iets te mogen doen. Mogen moet vervallen.*

omhaal *Onnodige omhaal. Onnodige moet vervallen.*

- **overblijven** *Er blijft een reserve over van ... Er blijft (is) een reserve van ... en Er blijft ... over.*

plannen *Plannen voor de toekomst. Voor de toekomst moet vervallen. Voor het aan het Engels ontleende woord 'plannen' geldt dezelfde opmerking.*

plegen *Zie gewoonlijk.*

schuld *Achterstallige schuld. Achterstallige betaling of schuld.*

- **tempo** *Traag tempo. Traagheid of laag tempo.*

toelichten *Nader toelichten. Nader moet vervallen, tenzij de toelichting pas later gebeurt.*

uiterlijke schijn *Schijn is altijd uiterlijk.*

uitlokken *Opzettelijk uitlokken. Opzettelijk moet vervallen.*

uitstellen *Uitstellen tot later. Tot later moet vervallen.*

uitvoeren *Zie exporteren.*

unaniem *Allen waren unaniem van mening dat er iets ondernomen moet worden. Allen waren ... of De leden/aanwezigen waren unaniem ...*

verzoeken *Hierbij verzoeken wij u ons te willen meedelen ... Willen moet vervallen.*

- **volgen** *De rekening volgt later. Later moet vervallen.*

volstaan *We volstaan met slechts/alleen/uitsluitend. Slechts enz. moet vervallen.*

- **vooraf waarschuwen** *Waarschuwen is altijd vooraf.*

voordat ... eerst *Zie alvorens.*

voorspellen *Vooruit voorspellen. Vooruit moet vervallen.*

weer *Zie her-.*

16.3

Tautologie

Een stijlfout die wel iets van het pleonasme weg heeft, is de tautologie. Het is het verschijnsel dat twee woorden met dezelfde betekenis in één zin voorkomen. Bij het pleonasme zit de betekenis van een begrip al opgesloten in een ander woord, maar bij de tautologie betekenen